

МАРИЈА ОРБОВИЋ**УДК 05:929**Градска библиотека
„Владислав Петковић Дис“, Чачак

ДОЈЧИЛО МИТРОВИЋ И ЧАЧАНСКА ПЕРИОДИКА

Сажетак: У раду су представљена четири, до сада мало позната, или сасвим непозната листа, који су излазили у Чачку у периоду од 1923. до 1929. године, а које је уређивао Дојчило Митровић. Они се чувају комплетни једино у његовој заоставштини, чијим отварањем су постали доступни јавности.

Кључне речи: чачанска Гимназија, ђачка дружина „Рајић“, гимназијски листови „Седмак“, „Максим“, „Полет“, новине „Чачански Преглед“

Дешава се неким људима да склоности испољене у раној младости, током школовања, одреде њихов каснији животни пут, а у средини из које су потекли оставе снажан траг као подстицај будућим генерацијама. То је случај и са Дојчилом Митровићем, новинаром и публицистом, који је прва новинарска, уредничка и литерарна искуства стекао у чачанској Гимназији, где је уређивао чак три листа, од којих је „Полет“ упамћен до данас.

Дојчило Митровић потиче из бројне породице, у којој је имао браћу Душана, Митра и Ратка и сестре Олгу и Емилију, која је умрла у раном детињству. Рођен је у Чачку 1. септембра 1907. године, а умро 88 година касније, 1. септембра 1995. у Београду. Оца Саву, учесника балканских ратова, као и Првог светског рата, једва да је упамтио, пошто је он умро од тифуса 1915. Ипак, мајка Милка је школовала сву децу, три сина су студирали право, међу њима и Дојчило, један је завршио пољопривредну школу, а кћерка је била учитељица.

Новинар „Политике“ је постао 1929. године, а од 1935. је новинар у конкурентском гласилу „Време“, где је именован за главног и одговорног уредника 27. марта 1941. Ускоро, по избијању рата, пошто је мобилисан,

провео је неко време у заробљеништву, у међународном логору у Суботици, после чега је нашао уточиште у тазбини, познатој велепоседничкој породици Бешлић у суботичком крају. Ту остаје до краја рата помажући илегално народноослободилачки покрет. Његов новинарски дух није ни тада миновао, па је 1944. године у Суботици основао и уређивао лист „Слободна Бачка“. У Београду је поново 1945, у „Политици“, где је уредник до 1947, када прелази у „Борбу“, да би две године касније постао уредник у издавачком предузећу „Нолит“ и тај посао обављао до 1956. Од следеће, 1957. године, Митровићева културно-просветна делатност добија нови израз, који се најпре огледа, на стварању концепције рада будућег Завода за издавање уџбеника, а затим и на његовом оснивању, чији ће директор бити до одласка у пензију 1973. године. О том периоду његовог живота и доприносу српској просвети и култури уопште, најбоље сведочи Ранко Симовић, књижевник и блиски Митровићев сарадник током многих година проведених у Заводу: „У зрелим годинама, с великим новинарским и издавачким знањем и искуством, и са невиђеним ентузијазмом, Дојчило је почео да ствара Завод за уџбенике. Имао је у рукама оснивачки папир, стари сто из магацина Извршног већа и привремено седење у просторијама Министарства просвете у згради на Теразијама бр. 10. Уџбеницима су се тада бавили многи, а уџбеника – није било. На Међународни сајам књига Дојчило је изашао први пут већ 1958. године са неколико прокламација и тек две, три прве књиге, најављујући ускоро покривање потреба основне школе у целини, а увелико и средњих школа. Завод је представио као издавачку кућу будућности. И није се преварио.

Дојчило је одмах око новог Завода окупио највећа имена ондашње науке и образовања, увео их у бројне издавачке одборе и поверио им да пишу нове уџбенике. Била су то прва имена у математици, физици, хемији, језику и књижевности, филозофији... Јутрос сам једног од таквих аутора срео. Рекао ми је: ‘Дојчило је био добар директор и умео је са људима.’ Ово ‘умео је са људима’ га је красило као изузетна врлина. И веровао је ауторима. Позвао би аутора на договор, убедио га да пише, одмах му понудио уговор на потпис и истог часа дао чек да аутор подигне договорени хонорар. Његова канцеларија била је за ауторе, новинаре и уметнике широм отворена. Ту смо често сусретали професоре и научнике Воју Ђурића, Вељка Кораћа, Татомира Анђелића, Димитрија Вученова, Рељу Новаковића, Звонка Дамјановића, Симу Ћирковића, Драгишу Ивановића, Ивана Божића, Симишу Станковића, математичаре Митриновића, Стипанића, Првановића, Прешића, сликара Аралицу, глумца Миливоја Живановића и многе друге. Не мали број уџбеника и књига које је Дојчило тада наручивао и стварао са својим сарадницима, и данас су, наравно унапређиване, у употреби, као што је Кораћева филозофија, Ћирковићеве историје, Ротова ‘Психологија личности’ и друге.

Изграђујући Завод програмски, организационо, па кроз мрежу сарадње са штампаријама, а нарочито са БИГЗ-ом, затим и преко изградње магацинског, пословног и продајних простора, обезбеђујући огроман фонд уџбеника на којима је први почео да гарантује непроменљивост цена и да их уштампава на корице, правећи велике изложбе уџбеника по Југославији, организујући сарадњу са школама и књижарском мрежом, уводећи први пут истраживачки рад у уџбенике, Дојчило се, успешним радом и резултатима, толико идентификовао са Заводом да су тада људи једноставно и кратко говорили 'Дојчилов Завод', а радници, на питање где раде, говорили: 'У Дојчиловом Заводу' или 'код Дојчила'. Како је умео са људима и ауторима уопште, тако је умео и са радницима Завода. Неприкосновен у захтевима у послу, на коме се и сам сатирао, увек је имао пуну концентрацију на проблеме сваког свог радника, излазио им максимално у сусрет и свакодневно налазио времена да обиђе и оне раднике који су били дислоцирани у магацин или књижару.

Књиге које је издао, а њих је око 3.500 до 4.000 наслова у преко 70 милиона примерака, ауторе које је за Завод везао, као и бројне друге сараднике, стручњаке које је у Завод примио или их кроз Завод оспособљавао, магацин, који је градио ГП 'Ратко Митровић' и књижарски центар у Косовској – то су задужбине које иза себе оставио Дојчило Митровић.¹

Иако је највећи део живота био уредник или директор, Митровић је писао текстове разнородних садржаја, а посебну склоност је имао ка историјским темама. Тако је 1939. године, поводом обележавања 550 година од Косовске битке објавио више репортажа у 'Политици'. Пола века касније 'Политика' је штампала једну из које се види како је на живописан начин дочарана сама битка и сви учесници, чему је нарочито допринео Митровићев књижевни језик и стил, као и добро познавање историјских чињеница. О томе сведочи већ сам почетак текста: „Када је 1939. године била прослава петсто педесетогодишњице косовског боја, у новинарској имажинацији кренуо сам на пут кроз векове до Косова. Желео сам да испуним жељу савременог читаоца да види ток и појединости Косова. У напрегнутом залету стигао сам усхићен до циља. Прошао сам кроз сва постојећа историјска документа о Косову, брујање десетерца и зимске вечери када нам је баба Јеленка причала како су Турци, набrekli од цике крај распореног Мурата, викали на Милоша: 'Удрите коња по кичици, а јунака по мишици!'...“²

¹ Одломак из слова Ранка Симовића изговореног на комеморацији поводом смрти Дојчила Митровића у Дому новинара Србије у Београду, 5. септембра 1995.

² Дојчило Митровић, **Био сам репортер на Косову 1939. године**, *Политика*, год. 86, бр. 27200 (28. 06. 1989), стр. 12.

О историјским темама написао је и неколико књига: „Танаско Рајић“ (Београд, Просвета, 1952), „Западна Србија 1941“ (Београд, Нолит, 1975), „Чачак, његова прошлост и савремени друштвено-историјски развој“ (сценарио за документарни филм у режији Пурише Ђорђевића) (Чачак, Чачански глас, 1972). Рад са научног скупа „Живот и дело Трајка Стаменковића“ објављен је у Лесковачком зборнику, бр. 29, 1989, а за књигу „Горачићка буна“ Драгоја Тодоровића (Чачак, Историјски архив, 1965) написао је предговор, као и за библиографију чачанске периодике „Гласоноше времена“ Радована М. Маринковића и Милана П. Ђоковића (Чачак, Чачански глас, 1992).

За свој рад Дојчило Митровић је добио више награда. За допринос новинарству и за оснивање и рад новинарских организација добио је Орден рада са црвеном заставом, као и угледну награду за животно дело „Светозар Марковић“, а за рад на стварању и издавању уџбеника и друге своје делатности добио је Орден заслуга за народ и бројна признања (повеље и захвалнице) од републичких органа и органа Завода за уџбенике, као и највише награде родног Чачка.

Познаваоци Митровићевог новинарског и публицистичког дела сматрају га истинским хроничаром свога доба на основу онога што је написао, али и према ономе што је сакупио и чувао у свом стану у Београду и кући у Чачку, као што су књиге, листови, часописи, фотографије, плакати, позивнице и разна друга документа, која сведоче о људима и догађајима током скоро читавог XX века. Његова богата заоставштина ће бити доступна у другој половини ове године (2006), након коначног повратка његове кћерке Милке из САД у Београд, када ће моћи боље и свестраније да се сагледа и оцени његов рад у целини.

Али почетак је био у Чачку, и зато је тема овог рада Митровићево најраније бављење писаном речи, у време гимназијског школовања и непосредно после тога.

Покрећање гимназијских листова

У чачанској Гимназији је од 1893. године постојала ђачка дружина „Рајић“, која је с малим прекидима до Другог светског рата окупљала ученике литерарних склоности. У свом програму имала је и неговање самосталног литерарног стваралаштва, превођење са страних језика, припремање предавања о одређеним темама и издавање листа књижевне, уметничке и научне садржине. У свом дугогодишњем деловању, ова дружина је припремала више листова и часописа, али нису сви сачувани, па се за неке и не зна да су постојали. То је, углавном, случај са онима који нису били штампани, већ писани руком и на неки начин умножавани. Зна се да је први та-

кав лист био „Будућност“ (1894), затим „Ђачки гласник“ (1904/05), а први штампани ђачки лист, делимично сачуван до данас, био је „Весник Омладинаца“, који је почео да излази 1. децембра 1920. године (уређивао га је Часлав Никитовић). Следеће школске 1921/22. године, часопис је преименован у „Омладински Весник“ (уредник је био Татомир П. Анђелић) и изашла су још свега два броја, од укупно 12. У овом ђачком гласилу објављивани су литерарни радови ученика, али и преводи из страних књижевности, као на пример, одломак из Сервантесовог „Дон Кихота“ или „Срећни принц“ Оскара Вајлда, есеји о Чехову и други прилози који су указивали на зрелост редакције и аутора прилога.

Дојчило Митровић је тада био ученик петог разреда гимназије и, вероватно, само читалац овог часописа, али три године касније, анализирајући листове који су у Чачку излазили после Првог светског рата, о овом ђачком гласилу записао је: „Група чачанских средњошколаца пуна полета и узвишености бацила се на један деликатан посао, какав се ретко сусретао у нашем гимназијском животу, и издала 1920, 1921, 1922. године часопис, који је скренуо био ђаштву пажњу на себе. Не бих се преварио, када бих рекао, да још ни једна гимназија није имала часопис као што је ‘Весник Омладинаца’, где су били окупљени баш они, које највише критикују, ти ‘ратни’ ђаци, и овим гестом доказали су да су заиста били по интелекту способнији, него они, ‘редовни’, који из дана у дан својом ‘редовношћу’, губе све више иницијативу, која је била код ових одлучних духова.“³

„СЕДМАК“

Пошто је изашао последњи број „Омладинског Весника“ у јануару 1922. године настала је једногодишња пауза, да би се 1. фебруара 1923. године појавио нови школски лист – „Седмак“. Овај лист није сачуван, па га каснији истраживачи чачанског издаваштва само помињу уз констатацију да није виђен. Међутим, у заоставштини Дојчила Митровића постоји по један примерак сва четири изашла броја, укорићених заједно у тврдим корицама и стручном конзервацијом заштићених од пропадања. Лист су уређивали Миладин Ђирић и Растко Пурић, ученици седмог разреда чачанске Гимназије, отуда и име гласила, и Дојчило Митровић, ученик другог разреда. Писан је лепим, читљивим рукописом. У заглављу је истакнуто да лист излази 1. и 15. у месецу, да се рукописи не враћају, а примерак стаје један динар. Најављена учесталост излажења је поштована за прва три броја, а затим је

³ Дојчило Митровић, *Послератни листови у Чачку, Полећ*, год. 2, књ. 2, бр. 3-4, 1924, стр. 97-100.

направљена пауза од 1. марта до 1. априла, када је изашао двоброј 4-5, после кога је лист је престао да излази. Као и у сваком озбиљном листу, и у „Седмаку“ је уредништво у првом броју обавестило читаоце о разлозима покретања овог гласила: „Увиђајући потребу за оснивање једног листа чији би сарадници били искључиво из наше средине, а који би дао прилике сваком нашем другу и другарици, да у њему огледа своје списатељске способности, покрећемо, по одобрењу школске власти, лист ‘Седмак’”. У листу ће бити заступљена књижевност сваке врсте и то искључиво оригиналним радовима. Радови се могу објављивати под псевдонимом, само се име ауторово мора дешифровати за уредништво. Лист ће излазити на 4 или 6 страна. Како због извесних тешкоћа техничка страна нашег листа није задовољавајућа, то ће се на његову садржину обратити нарочита пажња. Лист као што је ‘Седмак’ заслужује како моралну тако и материјалну помоћ свију омладинаца. Зато, другови и другарице, похитајте у што већем броју и са радовима и претплатом, и тиме допринесите одржању листа.“

Судећи по садржини листа, позив за сарадњу је наишао на повољан одзив, јер су ђаци достављали радове, и не само седмаци, већ и млађи ученици. Стидљиво су се потписивали, најчешће псеудонимом и иницијалима, а понеки и презименом. Тако се у потписима може прочитати: Х, Ф.Ћ., Планинац, М, Горски, С. Хански, А. Јездинац, Трнски, М.Ћ., О. Тарис, Десанчић, Отовић, Драг. Весковић, Дамљановић. Тешко је данас утврдити за неке псеудониме које ауторе скривају, али може се претпоставити да је „Горски“ био потпис Дојчила Митровића, с обзиром на то да се тако потписивао и касније у „Полету“, иницијали М.Ћ. су, највероватније, почетна слова имена уредника Миладина Ћирића, Отовић је Ристо Отовић, тада ученик IV разреда (потоњи учитељ вештина), а Драг. Весковић је вероватно Драгић Р. Весковић⁴.

Они су објавили у „Седмаку“ 21 поетски и прозни рад у приближној сразмери: 11 песама и 10 прозних текстова, у којима доминирају љубавни и родољубиви мотиви и осећања, што је сасвим разумљиво, с обзиром на младост аутора и управо минули рат. Занимљиво је да је једна песма написана на македонском језику, у потпису је Дамљановић, а две песме „Заборављени гроб“ и „Птичица“ потписује „Горски“, што би могле бити прве објавље-

⁴ Драгић Р. Весковић, правник, песник и новинар рођен је 1906. године у Ракови. Радио је у Окружном суду у Чачку од 1935, затим је службовао у Краљеву, Кичеву, Ѓњилану, а од 1945. био је судија Окружног суда у Београду све до пензионисања 1965. Своје песничко опредељење најавио је песмом **Србијо!** баш у ђачком листу *Седмак*, као ученик V разреда гимназије, а затим је песме објављивао у *Полету* и другим књижевним гласилима, као што су суботички *Књижевни Север*, београдски *Венац*, загребачка *Младосић*, затим у Чачку *Освић*, *Мала ревија* и *Чачански глас* и другим. Занимљиво је да је једину збирку песама **Стазе и богази** објавио тек 1968. Умро је 1979. у Београду.

не песме Дојчила Митровића. Већ из наслова осталих песама може се закључити и њихов садржај: „Зима“, „Волим те!“, „За отаџбину“, „Иди...!“, „Сањарије“, „Србијо!“. Тематика прозних радова је слична – љубавна и родољубива. Најдужи прилози су „Солунски родољуби“ (Планинац) и „Трагедија једне љубави“ (М.), објављени у наставцима у три броја.

У прва три броја последња, четврта, страна била је намењена забави и уређивана тако да је садржала задатке, ребусе, решења, белешке. Ученици су позвани да решења задатака, типа: „Који број даје, када му се дода 6 само половину онога, што бисмо добили, да смо му додали 10?“, али и много компликованијих и тежих, доставе редакцији, уз обавезу да њихова имена буду објављена у првом наредном броју. Или су задаци били тешки, или нису побудили велику пажњу, али тек у трећем броју се појављују имена ученика који су дали тачне одговоре (Предраг Радојковић, IV; Павле Василијевић, IV; Коста Симић IV; Велимир Штављанин V и Никола Миликић, V) уз напомену да неке задатке нико није тачно решио.

У другом броју (15. II 1923) објављена је белешка, занимљива за историјат ђачке дружине „Рајић“, пошто је из тог времена сачувано мало докумената, а и школски извештаји нису штампани. Она гласи: „У суботу 10. II т.г. наша ђачка дружина ‘Рајић’ давала је свој први концерат. Упркос многим препрекама, које дружини стварају још увек извесни себичњаци, концерат је успео. Нарочито се истакао са својим лепим говором друг Мирослав Драгутиновић. Концерат је био посећен средње, али су добровољни прилози поштованог грађанства надокнадили мањак у публици. Нарочито се радујемо што су нас и г. г. наставници посетили и истакли се својим прилозима. Овим путем свима захваљујемо.“

Последњи број, двоброј 4-5, изашао је 1. априла, нешто мањег формата (31 × 21 cm) од ранијих (34 × 21 cm) и на шест страна. Нису познати разлози због којих је лист престао да излази, али поред ближења краја школске године, могуће их је наћи и у узроцима материјалне и техничке природе, јер није било једноставно писати руком све прилоге и умножавати готове бројеве на хектографској преси.

„МАКСИМ“

У наредној школској 1923/24 години, Дојчило Митровић је ученик седмог разреда и покреће један необичан лист, који сам и уређује. Био је то „Максим“, а у поднаслову првог и другог броја пише да је то књижевни часопис, док у трећем броју поднаслов је информативнији и гласи: сатирични листић седмога разреда чачанске Гиманзије. Излази два пута месечно, првог и петнаестог. Већ из података у заглављу и импресуму првог броја види се да се ради о шаљивом листу, јер главни и одговорни уредник је ЗВР-МРР,

власник др. ПИС, а претплату, огласе, рукописе, приказе, карикатуре и све остало треба слати на адресу: „Максим“ – Пеленгирска република. Одговорни уредник је Смешко Кикотић, а „Максим“ има своју штампарију, цинкографију и литографију. Карактер листа одређен је поднасловом као сатиричан, а истицање „пеленгирске републике“ за седиште листа јасно указује да се ради о пародији. Лист није штампан, већ је писан руком штампаним словима, на каро хартији, формата 33,5 × 21 cm. Први број је изашао 1. децембра на две стране, други петнаест дана касније на осам, као и трећи број од 1. јануара, а за четврти, делимично је сачувана само припрема. Овај лист је улепшан успешним карикатурама, једна је у боји, док су остале рађене тушем и потписане са „Ст.“ или само „Стева“. Податак о илустратору, као и име писца свих текстова немогуће је наћи у самом листу, јер Митровић је својим пуним именом потписао само две песме, док је остале прилоге потписивао разним именима (Атенички гроф, Бацо, Максо, Шуша, Шушица, Раша с.р., Чедо с.р.). Да би сачувао све бројеве овог листа, дао их је, много година касније да се укориче, као и „Седмак“, и на корицама обелоданио све податке који су недостајали у самом листу. Тако се сада може прочитати да је: „Максим“ разредни лист ђака VII разреда Чачанске гимназије, излазио је 1923/1924. године у бројевима од 1 до 3, за које је текст писао Дојчило Митровић, а илустрације цртао Стеван Вујадиновић.

Већина сатиричних и шаљивих текстова у „Максиму“ није блиска и лако разумљива данашњем читаоцу, јер се односе на личности и догађаје из Митровићеве непосредне околине оног времена. На пример, у првом броју под насловом „Концерти и забаве“, пише: „Пре неколико дана приспео је из Малерике светски басиста г. Витор. Сутра ће одржати концерат у просторијама великог овдашњег парка. Програм је врло, врло, врло... Забава – Удружење тестераша, приређује у недељу велику забаву. Г.др. Богдановић као вођа истих, одржаће поздравни говор.“ Такав је и афоризам: „Када ти је Бого ујак / Лако ти је бити курјак! Адвокатско чедо / Познај се чији си!“ Или огласи: „1. Млад, леп и врло-врло ‘образофано-интелегадан’ млади техничар, нуди се за неку фабрику. По могућству лутки и пајаца. Јавити се на адресу: ‘Техники шеф’. 2. Келнерај на продају. (Пошто идем на Конзеравторијум). Обратити се (за сад) механцији – Рашу.“ Трећи број почиње шаљивим предлогом да се убицајени начин причешћа измени, тако што ће се у цркви поставити велико буре вина, а верници ће прилазити и пунити своје боце и бокале. Тако би се постигло да у цркву дођу и они који никада не улазе у њу. Текст је насловљен „Краткое размишљаније о причешћенију“. Више је сатиричних текстова у којима је тема алкохол. Упечатљива је у трећем броју карикатура пијанца уз текст „Повратаније к дому своме“, где он тетурa улицом питајући се: „Да ли је сан или јава / ил? је негде била слава.“ Поред епиграма, огласа и шаљивих афоризама, као што су „афоризми најсавременијих савременика“: „Велим оцу / у готовом новцу / да ми купи Гоцу“, или „Дреши тата кесу / да тражим

метресу!“ Митровић је написао и две песме („Серенада“ и „Песме бола“), једине у овом листу које нису шаљиве ни подсмешљиве.

Припремајући лист за корицење, Дојчило Митровић је уз цртеже за замишљени четврти број „Максима“ додао и белешку, као објашњење намењену ономе ко се буде бавио његовим радом у будућности: „Ово је била припрема за четврти број. Било је замишљено да се опишу сви ученици седмог разреда са карактеристикама које су имали још када их је ‘рода донела на свет’. Ђаци, као бебе, били су означени иницијалима свога имена и презимена: Д. М. (Дојчило Митровић), Д. Ј. (Десанка Лијескић), Ј. К. (Јубиша Кордић), Ј. В. (Јубиша Виторовић), Б. В. (Божидар Васићић), Б. Н. (Благоје Нешковић), В. С. (Владан Станковић), В. В. (не сећам се имена). Сада, јануара 1982, 58 година доцније, овакве су животне судбине дела ученика седмог разреда из јануара 1924, који су били нацртани као бебе: Дојчило Митровић, новинар у пензији; Десанка Лијескић, професор, умрла; Јубиша Кордић, судија, четник у емиграцији; Јубиша Виторовић, апотекар, пуковник у пензији; Божидар Васићић, жандармеријски официр, стрељали га Немци у Крагујевцу 1941; Владан Станковић, службеник чачанске општине у пензији.“

За лист „Максим“ није се знало да је постојао, његово излагање није забележено ни у једном досадашњем библиографском попису чачанске периодике, нити у гимназијским хроникама. Тек сада, након отварања Митровићеве заоставштине, сазнало се за њега и штета је што је тај једини примерак оштећен пошто у бр. 3 недостају пета и шеста страна. Ипак, и такав „Максим“ сведочи о домишљатости његових аутора, у првом реду Митровића, који је са пуно воље и упорности припремао прилоге и савладавао проблеме око исписивања текстова и умножавања листа.

Ни сам Митровић, у време када су излазили „Седмак“ и „Максим“, није их сматрао нарочито значајним. Можда што нису били штампани, или су доживљавани као ђачка игра, тек, он их не помиње у свом тексту о послератним листовима у Чачку.

„ПОЛЕТ“

Четврти број „Максима“ није изашао 15. јануара 1924. године, како је најављено, али се пред читаоцима појавио баш тог дана нови књижевни часопис, „Полет“, као гласило ђачке дружине „Рајић“, са већ познатим уредницима Миладином Ћирићем⁵ и Растком Пурићем⁶, ученицима осмог раз-

⁵ Миладин Ћирић, рођен у Горњој Горевници 1901, као студент права у Београду писао је духовите и сатиричне прилоге у листу „Рад“ (уредник Драгољуб Јовановић) до забране његовог излагања 1929. Касније се није бавио писањем, службовао је као правник у разним местима ондашње Југославије, да би 1940. постао службеник

реда, и Дојчилом Митровићем, учеником седмог разреда. Штампан је у штампарији Стевана Матића, петнаестодневно, тако да је до 1. јуна изашло десет бројева (последњи је био двоброј 9-10). Занимљиво је да је ђачка дружина „Рајић“ престала да издаје „Полет“ од нове школске године (1924/25) и да је Дојчило Митровић, као једини уредник, наставио да уређује и издаје часопис приватно, иако је био ученик осмог разреда. О томе сведочи и назначена адреса уредништва на сваком броју: Сарајевска 50, где је био Митровићев стан. Нејасно је како је до тога дошло, али архивска грађа потврђује да је 5. октобра 1924. професорски савет Гиманзије одлучио да професори Драгољуб Милојевић и Маргита Радовић прегледају Правила ђачке дружине, која су месец дана касније усвојена и према њима је одлучено да ђачка дружина треба да издаје часопис „Весник Омладинаца“, али није изашао ниједан број.⁷

Уз помоћ претплате и новца од рекламираних огласа, штампаних на корицама, успео је Митровић да објави десет бројева „Полета“ у другој години његовог излагања, мада је било и двоброја и један троброј. У трећој години (1926) штампана су четири броја у три свеске, па је часопис престао да излази после априлског броја. За једног средњошколца, па затим студента, био је то велики успех, поготово, ако се зна да је „Полет“ био најзначајнији књижевни часопис у Чачку до Другог светског рата.

Од самог почетка „Полет“ је наишао на повољан одзив код читалаца, као и сарадника, којих је било, не само из Чачка већ и Ужица, Новог Пазара, Ђуприје, Београда, Сремских Карловаца, Лесковца, Штипа, Суботице, Раче и Крагујевца⁸, чиме је остварена жеља уредништва истакнута у уводнику првог броја – да се духовно јединство у новој држави најбоље остварује помоћу књижевности, која је „најмоћнији и најсигурнији чинилац за тај циљ и њему треба првенствено прибећи.“

Књижевне радове у „Полету“ Митровић је потписивао ретко пуним именом, а много чешће псеудонимом „Горски“⁹. У првом броју објавио је

Хипотекарне банке у Београду. После рата био је адвокат у Чачку, где је и умро 1958. године.

⁶ Растко Пурић рођен 1903. у Новој Вароши, после завршене гимназије у Чачку студирао је право у Београду. Службовао је Македонији (тада Јужној Србији) бавећи се социјалном политиком. Објавио је у Скопљу: песничку збирку **Дрхтаји** (1931), као и књиге **Установе за социјално старање** (1932), **Наличја – социјални проблеми** (1934) и **Работнички југ** (1937). Умро је у Београду 1981.

⁷ Записници ђачке дружине Рајић, приредио Радош Ж. Мадаревић, Чачак, МИАЧ, 2004, стр.12.

⁸ Подаци из сачуваног деловодника примљених радова за Полет који се чува у заоставштини Дојчила Митровића.

⁹ Разрешење псеудонима је из деловодника примљених радова.

„Песму бола“, познату већ из „Седмака“, док су остале под псеудонимом. То је типично младалачка поезија, љубавна, чежњива или пуна бола због неузвраћене љубави. Огледао се он и у писању прозе, у којој већ тада показује будуће мајсторство пера. Писао је кратке приповетке, озбиљне расправе, као што је она о патриотизму¹⁰, али и књижевно обрађене историјске теме, као што је прилог у форми писма упућеног некоме кога ословљава са „драги мој Р.“, под насловом „Кроз Албанију на Јадранско море 1912.“, објављено у два наставка. То је била прва од многих, касније написаних репортажа са историјском темом. Већ се и ова прва одликује изванредним језиком и стилем, показујући Митровићеву способност уживљавања у историјске догађаје о којима пише тако уверљиво, да се стиче утисак да је био учесник у њима.

У „Полету“ су у првој години његовог излагања објављивали своје радове углавном гимназијалци и други средњошколци, чије радове уредништво часописа оцењује: „Завршујући са овом свеском излагање листа за ову школску годину, у коме су се и поред великих материјалних препрека, које врло често сусрећу листове овакве врсте у варошима у унутрашњости Србије, тек око двадесет и пет омладинаца јавили са својим радовима, и ако доста слабирим, више почетничким, али радовима у којима се осећа свежина младих генерација, моћ енергије за радом.“¹¹

У другој години постојања „Полета“ (1924/25) Дојчило Митровић, сада једини уредник, донекле мења концепцију часописа, објављујући студије и друге радове професора чачанске Гимназије који још више доприносе његовом угледу и озбиљности. Такви су прилози „Чачак и чачанска котлина“ из пера Драгослава Митровића, професора географије, и „О прошлости Чачка“ проте Радомира Кречковића (штампани и као сепарати). Затим сарадници постају и Сава В. Ристановић, професор српског језика, са својим поетским, али и радовима из историје књижевности, Андрија Тјагнирјадно, професор математике, као преводилац А. Аверченка, историчар Драгољуб Милојевић са преводима Шарла Дила и историјским расправама, док гимназијски вероучитељ Живојин Гл. Алексић објављује приповетке. Др Јован Б. Јовановић из Београда пише расправе о Наполеону, Анатоли Франсу, политичком моралу и другим историјским темама. Објављивани су и књижевни радови, поетски и прозни, песника студената из Београда: Николе Мирковића, Синише Кордића, Синише Пауновића, Марка Враћевевића, Радослава Драгутиновића, Исидора В. Јањића и других.

Уредник је увео и нове рубрике, *Књижевни преглед*, у коме су штампане књижевне критике, затим *Нове књиже и лисћови*, док је *Позоришни преглед* амбициозно најављен прилогом „Позориште у Чачку“, али је у следе-

¹⁰ Патриотизам после рата, Полет, год. 1, бр. 8 (15. 04. 1924), стр. 13-16.

¹¹ Од уредништва, Полет, год. 1, бр. 9-10 (1. јун 1924), стр. 16.

ћим бројевима изостао. Нема сумње да су ове рубрике дале часопису нови квалитет. Књижевне критике је, углавном, писао Синиша Пауновић, тада студент технике са књижевним амбицијама, који је у „Полету“ објавио и више песама и поетске прозе. Први његов критички рад био је приказ тек изашле књиге Десанке Максимовић „Песме“ (Београд, 1924), о којој су у то време објавили критике, између осталих, и Милан Богдановић, Божидар Ковачевић и Сима Пандуровић у часописима „Српски књижевни гласник“, „Нови Живот“ и „Мисао“. Тако је мали часопис из унутрашњости међу првима објавио критички прилог о првој књизи Десанке Максимовић.

Дојчило Митровић је поред уређивања часописа, који је према наведеним прилозима, био бољи него претходне године, када се тек мало разликовао од других ђачких листова, писао и сам прилоге за „Полет“. Као и раније, поезију је потписивао псеудонимом „Горски“, а пуним именом текст значајан за будуће истраживаче чачанске периодике „Послератни листови у Чачку“, приповетку „Паланачки живот“, као и белешке о новим књигама и листовима.

У трећу годину „Полет“ је ушао измењеног изгледа, о чему је бринуо сликар Богослав Коњевод, а на корицама је истакнут и нови поднаслов: часопис за књижевност и науку, што указује на битну квалитативну разлику од ранијег „листа средњошколске омладине“, у првој, или „омладинског књижевног часописа“, у другој години постојања. У импресуму је наглашено име власника Драгомира Ј. Пурића, а часопис је штампан у Електричној штампарији Славка Г. Поповића и Сина. После четири објављена броја престао је да излази, пошто је достигао најбољи квалитет. Овај часопис су пратиле неприлике материјалне природе, што је могао бити узрок његовог гашења, јер претплата није била довољна, а вероватно, ни помоћ општине којој уредништво „овим путем изјављује своју највећу благодарност Чачанском Општинском Одбору и г. Радивоју Пантовићу, председнику општине, јер су правилно схватили узвишен и тежак позив 'Полета' те су према њему учинили један просветно-племенити поступак. Општински Одбор својом материјалном помоћи омогућио је досадашње излажење 'Полета' и дао му једини он могућности да дође до данашњег обима и вредности.“¹²

У погледу садржине „Полет“ је у овој години отишао корак даље, јер су његови сарадници постали и: Тин Ујевић, Десанка Максимовић, Милан С. Шантић, Густав Крклец, Часлав М. Никитовић, поред већ сталних: Живојина Гл. Алексића, Марка Враћешевевића, Синише Пауновића, Радомира Кречковића, Растка С. Пурића, Живана Митровића, Драгољуба Милојевића и других. Синиша Пауновић наставља са књижевним приказима и пише о драми „Хајдучки нерв“ Ст. Горског, „Колајни“ Тина Ујевића, о

¹² **Благодарност**, Полет, год. 3, св.1 (јануар 1926), задња корица.

„Плесу над празником“ Јована Поповића и песничкој књизи „Љубав птица“ Густава Крклеца. Поред књижевних радова објављени су и текстови: „Благовештење под Кабларом“ Р. Кречковића, као и животописи византијаске царице Теодоре и Ане Савојске, жене Андроника III од Шарла Дила у преводу Драгољуба Милојевића.

Дојчило Митровић, поред уредничког посла у овим бројевима, није објавио неки значајнији прилог, изузев белешки о новим књигама и листовима. Тако, уз кратак коментар, препоручује књиге „Деветсто трећа“ Драгише Васића, „Поезију“ Божицара Ковачевића, „Поводом уметности Синише Кордића“ Николе Крстића, „Критике“ Велибора Глигорића и друге. А од периодичних публикација истиче: месечни магазин „Реч и Слика“, часописе „Књижевни Север“, „Српски књижевни гласник“, „Мисао“, „Буктиња“, „Воља“, скрећући пажњу у свакоме од њих на неко песничко име.

У последња два броја „Полета“ Митровић је увео посебан одељак „Ђачки кутак“ намењен ученицима, свестан да се, окружен већ донекле афирмисаним писцима, удаљио од талентованих средњошколаца којима је такво гласило било потребно. „Ђачки кутак“ је био отворен за све ученике, без обзира одакле су, па су тако објављене песме Косте Н. Милутиновића из Београда, Здравка Лукића из Крушевца, Добривоја С. Каписазовића из Битоља, Алексе Унковића из Дервенте и Душана Драгићевића из Дубровника, поред Чачанина Драгића Р. Весковића.

Са оваквом уређивачком концепцијом и све квалитетнијим прилозима „Пошет“ није заостајао за другим омладинским часописима у Србији, као што су „Књижевни Север“, „Венац“ или „Буктиња“. Ако је његово излажење било од значаја за младе људе широм земље, који су се бавили писањем, његово постојање је било још важније за омладину Чачка, поготово када се зна да је у периоду до Другог светског рата у овом граду било још само два покушаја покретања књижевних часописа.¹³

„ЧАЧАНСКИ ПРЕГЛЕД“

У лето 1929. године, тачније 14. јула, почиње у Чачку да излази лист „Чачански Преглед“¹⁴ који уређује Дојчило Митровић. У уводнику он обја-

¹³ Освиг, као гимназијски часопис, излазио је у току 1933. и угасио се после пет бројева, колико је излазило и „Мала ревија“ 1932-1933.

¹⁴ У заоставштини Дојчила Митровића, поред многих других, налази се и лист „Чачански Преглед“. Сва четири броја укорићена су у црни кожни повез и на предњој корици златотиском су исписани основни подаци. Овај лист сачуван је само у Митровићевој архиви и, како је она била недоступна, о листу се знало само из причања очевидца, а сада је могуће и прочитати га.

шњава разлоге за покретање овог недељника: „Овај лист покренула је потреба обавештавања Чачка о локалним догађајима, првенствено. ‘Чачански Преглед’ неће служити никаквој политичкој тенденцији, пошто је једини циљ покретача: бележење свих културних и спортских манифестација у нашем граду, обавештавања о економско-финансијским способностима нашега краја и догађајима који ће занимати читаоце. Услед недовољности материјалних и техничких средстава, уредништво је принуђено да лист издаје на четири стране малог формата. Повећавање броја страна, зависиће од успеха листа. ‘Чачански преглед’ се неће никоме наметати, читаће га они које буде интересовао, верујемо, у првом реду млади спортисти, којима ће бити нарочито приступачан. ‘Чачански Преглед’ посветиће највећу пажњу вестима, које занимају наше читаоце.“

Лист је излазио недељом и први број је био формата 31 × 22 cm, а следећи су били повећани на 45 × 30 cm, али сви су имали само четири стране. Највећи број текстова није потписан и највероватније их је писао сам Митровић. „Чачански Преглед“ је извештавао о занимљивим темама и није био политички обојен. Већ у првом броју најављује се акција Одбора за подизање споменика војводи Степи, замишљена као будућа величанствена грађевина подигнута на празном поштанском плацу која ће носити назив „Дом војводе Степе И. Степановића“: „Њена унутрашњост биће распоређена тако, да ће се сместити све месне друштвене корпорације, са нарочитим одељењима која ће служити за Војводин музеј. Ту ће се чувати војводино оружје, ратни трофеји и остале његове знаменитости.“

Пишући о привредним темама Митровић се залагао за већу индустријализацију чачанског краја, истичући да је то најбољи начин за улагање великог капитала, чији су власници бројна акционарска друштва и институције у Чачку. Тако, на пример, у четвртом броју најављује подизање модерне фабрике хартије за коју је општина поклонила земљиште трговачкој фирми „Пантић и Друг“ из Београда, под условом да у фабрици буду запослени првенствено радници из чачанског краја. На првим странама објављује разговор са председником општине Радивојем Пантовићем о тада актуелним темама: изградњи водовода, канализације и градског парка, а затим у два наставка инжењер М. Т. Милошевић пише опширно о тим потребама града уз стручну анализу и поређења са стањем у другим градовима.

У листу је постојала рубрика „Чачанска недеља“, за коју је Митровић писао хумористичке прилоге о актуелним догађајима. Негован је и „Њижевни преглед“ за који је писао Драгић Р. Весковић. Како је и најављено у уводном тексту, велики простор је уступан за спортска дешавања у Чачку и околини. За истраживаче историје спорта у Чачку занимљив је текст о оснивању и раду спортског клуба „Јединство“, од његовог настанка 1926. године, са прегледом свих утакмица и постигнутих резултата.

Као и раније, када је требало обезбедити сараднике за „Полет“, Дојчило Митровић се поново обратио за помоћ другу и сараднику, Синиши Пауновићу, новинару „Политике“, о чему сведочи његово писмо¹⁵ сачувано у Пауновићевој заоставштини:

„Ја сам ти послао 1. број ‘Чачанског прегледа’ и јави ми коме бих уличном продавцу могао да шаљем 20 примерака, како би се чуло на београдској калдрми: ‘Чачански преглед – нови број!’ то ми одмах јави. Идући број излази у недељу на осам страна и пошаљи нешто актуелно, везано за Чачак. Напиши о твојим чачанским приповеткама приказ или једну краћу и пошаљи. То одмах само. Још види, која ће ми цинкографија радити најјевтиније клишее, пошто и кад би ми слала.

Да ли си ти оне две вести штампао у ‘Политици’ из ‘Чачанског прегледа’? Ако јеси, што ниси због рекламе ставио: ‘Како пише ‘Чачански преглед’ итд.’ То неком приликом, молим те, учини.“

Мада је „Чачански Преглед“ био лист за којим је у Чачку постојала реална потреба и који је сигурно оправдао очекивања читалаца, он није могао да се одржи и поред уступања четврте стране оглашавању разних фирми и, чак, рекламирања у Београду, па је после четвртог броја (4. августа 1929) престао да постоји.

Од тада, па у наредних неколико месеци, Митровићев новинарски рад свео се на дописнички из Чачка за „Политику“, а крајем године постаје стални новинар тог листа у Београду.

Рад Дојчила Митровића на оживљавању чачанске периодике је од несумњивог значаја, нарочито зато што у периоду између два рата у Чачку није било листова и часописа који су непрекидно излазили у дужем периоду (са изузетком „Прегледа цркве епархије жичке“, 1919-1938, који се, као црквено гласило, одликовао специфичном садржином). Поред тога што су листови које је Митровић уређивао обележили на посебан начин културни живот у Чачку, нарочито „Полет“, та почетна уредничка и новинарска искуства за њега су представљала јасан путоказ који ће касније успешно следити.

¹⁵ У заоставштини Синише Пауновића, која се чува у Градској библиотеци „Владислав Петковић Дис“ у Чачку, чува се писмо Дојчила Митровића од 16. јула 1929. из кога се види да је од Пауновића очекивао помоћ у рекламирању „Чачанског Прегледа“ у Београду.

DOYCHILLO MITROVICH AND CHACHAC PERIODICALS

Abstract: The paper presents four up to now little known or quite unknown newspapers published in Chachac from 1923 to 1929, edited by Doychilo Mitrovich. They are preserved as complete sets only in his inheritance and by its opening they have become accessible to the public.

Key words: Grammar School of Chachac, Pupil's Society "Rajic", grammar school newspapers "Sedmak", "Maksim", "Polet", newspaper "Cacanski pregled".

Summary

Doychilo Mitrovich (1907 - 1995) deserves the credit for starting and editing of the Grammar School journals „Sedmak“, „Maksim“ and „Polet“ and the newspapers „Chachanski Pregled“ within the 1923 to 1929 time period, when Chachac had not any other journals which would have been issued for a longer and uninterrupted time. The most important is „Polet“ which turned into a literary journal, the best one in Chachac in the time period between the two world wars with contributors from all over Yugoslavia of that time. Mitrovich contributed both literary and newspaper articles so that that early correspondent and editing experience became a clear road sign which he followed with success in Belgrade as a correspondent and editor of the newspapers „Politika“, „Vreme“, „Borba“ and as an editor of big publishing houses „Nolit“ and the „Agency for Publishing of School Text Books“.

Marija Orbovich

Чланови управе дружине „Рајић“, 1923. године. Дојчило Миштровић, секретар, седи други здесна

Једна од карикашура у листу „Максим“

